

Zitting 1980–1981

16 493

Wijziging van de Wet rechtsbijstand aan on- en minvermogenden en van enkele artikelen van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering

Nr. 6

NOTA NAAR AANLEIDING VAN HET VERSLAG

Ontvangen 10 december 1980

1. Algemeen

Graag spreek ik mijn erkentelijkheid uit voor de bereidwilligheid van de vaste commissie om op zo korte termijn verslag uit te brengen over dit wetsontwerp. Voor het van verschillende zijden geuite bezwaar dat de snelheid van behandeling onvoldoende ruimte zou laten voor een gedegen voorbereiding van de behandeling van dit wetsontwerp heb ik begrip, al wordt dat bezwaar enigszins weersproken door de indringende vragen die in het verslag zijn gesteld. Zij bestrijken ongetwijfeld de kernproblemen van dit wetsontwerp. Voordat daarop in het navolgende uitgebreid wordt ingegaan, hecht ik eraan de redenen voor de met dit ontwerp betrachtte spoed uiteen te zetten.

De uitgaven voor de gefinancierde rechtsbijstand zijn sinds een tiental jaren een van de snelst gegroeide posten op de rijksbegroting. Een ontwikkeling die betrekkelijk autonoom is verlopen en die tot dusver geen tekenen van afzwakking vertoont. Nu het hier geleidelijk een jaarlijkse stijging van de uitgaven voor de rechtshulp is gaan betreffen, die zowel relatief als absoluut zeer aanzienlijk mag worden genoemd, is er, mede in het licht van de algemene begrotingsproblematiek die tot een heroverweging van vele en verscheidene overheidstaken noopt, alle reden voor om na te gaan of en hoe dat accrès kan worden beperkt.

• De constatering dat door verschillende oorzaken – zij zijn in de memorie van toelichting uiteengezet – de financiële toevoegingsgrenzen in den lande sterk uiteen zijn gaan lopen en, bovendien, gemiddeld een niveau hebben bereikt waarop het moeilijk is vol te houden dat de rechtzoekende, zeker in de hoogste daaronder vallende inkomensgroepen, geen bijdrage in de kosten zou kunnen leveren, wordt door de leden van de C.D.A.- en V.V.D.-fracties gedeeld en door de leden van de P.v.d.A.-fractie onaannemelijk geacht. Zij vormde voor mij de aanleiding om te trachten het nodige wettelijke instrumentarium te scheppen voor de uniformering en bijstelling van die inkomensgrenzen. Daarbij was spoed geboden, omdat een ongereguleerde voortzetting van de bestaande praktijk, gelet op de weinige ruimte die de begroting biedt, ten koste zal moeten gaan van de verdere uitbouw van de voor een goede rechtshulpvoorziening nodige uitbreiding van de bureaus voor rechtshulp. De suggestie van de leden van de P.v.d.A.-, P.P.R.- C.P.N.-fracties om in afwachting van de uitkomsten van een breder beraad, erin te berusten dat de bezuinigingseffecten wat later in het jaar intreden, klinkt op

het eerste gehoor niet onaantrekkelijk, maar zij heeft het onaanvaardbare gevolg dat meer prioritaire uitgaven op het terrein van de rechtshulp in het gedrang komen. Na een grondige afweging van de verschillende opties ben ik tot de conclusie gekomen dat een snel optreden van de wetgever hier de optimale keuze was. In die overtuiging heb ik de Adviescommissie Toevoegingsaangelegenheden moeten berichten dat de eerste maatregelen mogelijk zouden worden genomen, voordat zij haar interimadvies gereed zou hebben. De adviescommissie heeft daarop gereageerd met het door mij zeer op prijs gestelde aanbod om voor 15 november jl. een spoedadvies uit te brengen. Kennisneming van dat advies leert dat snelheid niet ten koste hoeft te gaan van de kwaliteit van de gedachtenvorming.

De leden van de fractie van de P.v.d.A. merken met recht op dat belangrijke wetgeving vaak te lang onderweg is. Het valt de wetgever dan soms moeilijk adequaat te reageren op zich voordoende knelpunten. Het belang van goed overleg en een grondige advisering mag zeker niet worden onderschat. Wanneer de omstandigheden tot spoed dwingen, zal de intensiteit van het overleg de krappere tijdsruimte daarvoor moeten kunnen compenseren. Daarnaast is ook bij de voorbereiding van dit wetsontwerp gestreefd. De tijdsdruk ten spijt, is tot tweemaal toe overleg gepleegd met een vertegenwoordiging van de Nederlandse Orde van Advocaten. Zoveel mogelijk is met de van die zijde geuite verlangens rekening gehouden. Het wetsontwerp draagt daarvan op menig onderdeel de sporen:

- de toegevoegde raadsman krijgt de bevoegdheid om van de verzoeker een voorschot op diens bijdrage te verlangen (artikel 24, tweede lid);
- hij krijgt de mogelijkheid om, indien de verzoeker het van hem verlangde voorschot niet of niet tijdig voldoet, beëindiging van de toevoeging te verlangen (artikel 24, derde lid);
- de wijze van inning van de eigen bijdrage is nog opengelaten (artikel 24a);
- de toegevoegde raadsman zal voor de kosten en het risico van de inning van de bijdrage een vergoeding ontvangen (artikel 25, eerste lid, onder b);
- er komt een bijzondere regeling van de vergoedingen voor verleende rechtsbijstand in gevallen waarin de gratis-admissierechter naderhand tot een andere beslissing komt dan het bureau van consultatie (artikel 25, derde lid);
- de inning van de bijdrage is sterk vereenvoudigd (artikel 25a).

Daarnaast hebben de betrokken organisaties en groeperingen bij monde van hun vertegenwoordigers in de Adviescommissie Toevoegingsaangelegenheden zich kunnen uitspreken over hetgeen in de memorie van toelichting het kernpunt van dit wetsontwerp is genoemd: de toevoegingsgrenzen. Naar hieronder nader zal worden uiteengezet, zal bij de uitwerking van de in artikel 9 bedoelde algemene maatregel van bestuur sterk met het voorlopige advies van die commissie worden rekening gehouden.

2. De toevoegingsgrenzen

Het voornemen om over te gaan tot de invoering van uniforme toevoegingsgrenzen wordt door alle in het voorlopige verslag aan het woord zijnde fracties in beginsel onderschreven.

De leden van de P.v.d.A.-, C.D.A.-, P.P.R.- en C.P.N.-fracties vragen zich evenwel af of de vaststelling van die grenzen geheel aan een regeling bij algemene maatregel van bestuur moet worden overgelaten. Zij achten het gewenst dat in de wet zelf bepaalde criteria worden opgenomen, waarnaar de besluitwetgever zich zal moeten richten. In ieder geval staan zij voor dat voor de vaststelling van de algemene maatregel van bestuur een procedure wordt gekozen die het mogelijk maakt dat de Tweede Kamer tijdig kennis neemt van de inhoud. Ik heb begrip voor de door deze fracties uitgesproken

verlangens. Indien vaste en duidelijke criteria voor de vaststelling van de inkomensgrenzen en de eigen bijdrage van de rechtzoekende voorhanden waren, zou ik ze zeker in dit wetsontwerp hebben opgenomen. Echter juist de geschiedenis van de ontwikkeling van de toevoegingsgrenzen heeft geleerd dat een vaste koppeling van die grenzen aan de bijstandsmínima, het minimumloon of de ziekenfondsgrens ernstige bezwaren heeft. Bij het zonder meer volgen van die grenzen – bij de besluitvorming daaromtrent speelt het belang van een goede en billijke rechtshulpvoorziening geen rol – komen de belangen die met dit terrein van overheidszorg zijn gemoeid niet steeds voldoende tot hun recht.

Enerzijds is daar het gegeven dat de kosten voor rechtsbijstand voor eigen rekening bij de door de advocatuur gehanteerde tarieven ook in betrekkelijk eenvoudige zaken hoog kunnen oplopen. De daaruit voor de rechtzoekende voortvloeiende financiële risico's dwingen er uit een oogpunt van rechtvaardigheid toe de bovengrens voor de gefinancierde rechtsbijstand niet te laag, dat wil zeggen ruim boven de ziekenfondsgrens, vast te stellen.

Anderzijds kan worden aangenomen dat in de hoogste onder die bovengrens vallende inkomensgroepen gewoonlijk de financiële draagkracht voldoende zal zijn voor een tamelijk omvangrijke eigen bijdrage. Het gaat er voor die groepen vooral om dat de financiële risico's van de rechtsbijstand beperkt en overzichtelijk blijven. In het licht van het feit dat het z.g. halve tarief in de betalende rechtsbijstand een veelvoud kan bedragen van de toevoegingsvergoeding, moge de omvang van die risico's duidelijk zijn.

Naarmate het inkomen van de onder de toevoegingsgrenzen vallende groepen daalt, wordt het vanzelfsprekender dat de met de behartiging van rechtsbelangen samenhangende risico's door de gemeenschap worden gedragen. Het accent komt dan meer op het draagkrachtbeginsel te liggen: welke eigen bijdrage kan, gelet op de financiële draagkracht van de rechtzoekende, nog van hem worden verlangd? Voor het antwoord op die vraag kan aansluiting worden gezocht bij de criteria die voor de toepassing van de Algemene Bijstandswet of voor andere geheel of gedeeltelijk van overheidswege gefinancierde voorzieningen gelden. Met opzet is hier gesteld «aansluiting zoeken». Het zonder meer overnemen van de in andere wetgeving geldende normen voor de vaststelling van de financiële draagkracht, zou met het eigen karakter van de voorziening van gefinancierde rechtsbijstand in strijd kunnen komen. Ik acht het dan ook aanvaardbaar en gewenst dat de invoering van een eigen bijdrage voor de rechtzoekende zal plaatsvinden op een niveau dat ruim boven het krachtens de Bijstandswet vastgestelde draagkrachtminimum ligt. Over de hoogte van dat niveau en over de omvang van de eigen bijdrage beraad ik mij nog. Het voorlopig advies en de nadere adviezen van de Adviescommissie Toevoegingsaangelegenheden zullen bij dat beraad zwaar wegen.

Uit het voorgaande vloeit voort dat een omschrijving van vaste criteria in de wet voor de vaststelling van de toevoegingsgrenzen niet wel mogelijk is. Van de drie factoren die daarbij een rol spelen, de kosten van de z.g. betalende rechtsbijstand, de daarmee samenhangende financiële risico's voor de rechtzoekende en de draagkracht van de voor de gefinancierde rechtsbijstand in aanmerking komende justiciabelen, leent de laatstgenoemde zich het best voor opnemings in de wet. In een nieuw voorgesteld artikel 9, derde lid, wordt tot uitdrukking gebracht dat bij de vaststelling van de toevoegingsgrenzen in dat artikel bedoelde algemene maatregelen van bestuur zal worden gelet op de ontwikkeling van de maatstaven voor de bepaling van de financiële draagkracht welke bij of krachtens de Algemene Bijstandswet zijn vastgesteld. Voorts zal bij de vaststelling van de toevoegingsgrenzen moeten blijven gelden dat de – gefinancierde – rechtsbijstand het noodzakelijke sluitstuk vormt op de rechtsbedeling en de rechtsbescherming. De weg naar het recht zal begaanbaar moeten blijven.

Aan de door de vier hierboven aangehaalde fracties geuite wens dat de Tweede Kamer in ieder geval tijdig kennis zal kunnen nemen van de inhoud van de in artikel 9 genoemde algemene maatregelen van bestuur, wil ik graag tegemoet komen. In het nieuwe derde lid van artikel 9 wordt tevens

bepaald dat de inhoud van deze algemene maatregelen van bestuur ten minste dertig dagen voor de vaststelling zal worden gepubliceerd in de Staatscourant. Het ontwerp van de eerste algemene maatregel van bestuur op grond van artikel 9 is intussen aan de Ministerraad voorgelegd. Onmiddellijk na de behandeling ervan op 12 december a.s. zal ik die aan de Tweede Kamer ter kennis brengen. Daarover zal de Kamer dan tegelijk met de behandeling van dit wetsontwerp zijn oordeel kunnen geven. Vooruitlopend daarop kan ik nu reeds medelen dat bij de opstelling van het ontwerp-besluit zo nauwkeurig mogelijk de aanbevelingen van het voorlopig advies van de Adviescommissie Toevoegingsaangelegenheden is gevolgd. Voor de wijze van de vaststelling van de financiële draagkracht van de verzoeker, alsmede voor de daarop aan te brengen correcties zijn de wenken van de adviescommissie alle overgenomen. Voor het niveau van de inkomensgrenzen is uitgegaan van de in het tweede en vierde alternatief genoemde, met dien verstande dat in afwachting van de totstandkoming van een nadere regeling voor de eigen bijdrage de benedengrens voor de toepassing van het verminderd tarief voorlopig wat lager is gesteld.

3. Het verminderd tarief; de eigen bijdrage

In de memorie van toelichting is uiteengezet dat de in dit wetsontwerp gegeven regeling voor het verminderd tarief en de eigen bijdrage een overgangsregeling vormt naar een meer uitgewerkt en verfijnd systeem van eigen bijdragen zoals dat te zijner tijd onder de Wet op de rechtshulp zal worden ingesteld. De redenen om reeds nu de grondslagen voor de invoering van een vrij globaal stelsel van eigen bijdragen te leggen, mogen hier in het kort worden samengevat:

- de toevoegingsgrenzen voor de rechtsbijstand moeten op een vrij hoog niveau liggen, niet omdat de draagkracht van de justiciabele geen eigen kosten voor ontvangen rechtsbijstand zou gedogen, maar omdat zijn draagkracht onvoldoende is om de financiële risico's als «betalend cliënt» te dragen; het is redelijk, zowel tegenover de groepen die juist buiten de inkomensgrenzen vallen als tegenover hen die een veel geringere draagkracht hebben, dat zij naar gelang hun inkomen en vermogen opkomen voor een deel van de met de verlenging van rechtsbijstand gemoeide kosten;
- de invoering van een, voorlopig vrij globaal, stelsel van eigen bijdragen maakt het mede mogelijk het bestaande stelsel van voorzieningen, de toenemend financiële beperkingen ten spijt, in essentie te handhaven;
- met de voorzichtige introductie van een eigen bijdrage naar draagkracht kunnen waardevolle ervaringen worden opgedaan voor het te zijner tijd in te voeren meer gedetailleerde stelsel van eigen bijdragen.

Het verheugt mij dat de leden van de P.v.d.A.-, de C.D.A.-, de V.V.D.- en de C.P.N.-fractie geen principiële bezwaren hebben geuit tegen de invoering van een stelsel van eigen bijdragen naar draagkracht, zij het dat tegen de vormgeving en uitwerking van dit denkbeeld in het wetsontwerp uiteenlopende bezwaren worden aangevoerd.

De leden van de V.V.D.-fractie plaatsen een kritische kanttekening bij de in het wetsontwerp gehanteerde terminologie. Is er, zo vragen zij zich in het voetspoor van de Nederlandse Orde van Advocaten af, reden voor de term «verminderd tarief» in de Wet rechtsbijstand aan on- en minvermogenden te introduceren? De achtergronden van deze constructie zijn in de memorie van toelichting reeds weergegeven. De in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering voorkomende toelating tot het procederen tegen verminderd tarief is in de loop des tijds geleidelijk in onbruik geraakt, zowel wegens de daaraan klevende onzekerheden voor de justiciabele als, naar de leden van de V.V.D.-fractie terecht opmerken, door het in belang toenemen van de onder de Wet rechtsbijstand aan on- en minvermogenden verleende kosteloze rechtsbijstand.

De optrekking van de toevoegingsgrenzen en de aanzienlijke verbetering van de toevoegingsvergoedingen hebben daartoe beide meegewerkt. In dit wetsontwerp is gekozen voor het weer operationeel maken van het verminderd tarief, doordat het, enerzijds, wordt uitgebreid tot de rechtsbijstand die niet ten overstaan van de burgerlijke rechter wordt verleend en, anderzijds, wordt gekoppeld aan de vergoedingen die de rechtshulpverlener van overheidswege voor zijn toevoeging ontvangt. Het kernbezwaar dat voorheen tegen de toelating tegen verminderd tarief bestond, nl. dat de financiële consequenties ervan voor de justiciabele onoverzienbaar waren, wordt zo weggenomen. Bij kennisneming van de toevoegingsstarieven kan hij bij benadering schatten wat de rechtsbijstand tegen verminderd tarief hem zal gaan kosten. Daarmee wordt voldaan aan de voor de hoogste onder de toevoegingsgrenzen vallende inkomenscategorieën geldende ratio van de gefinancierde rechtsbijstand: nl. het beperken van de aan een rechtsgeschil verbonden financiële risico's. Voor de rechtshulpverlener heeft deze constructie het voordeel dat hij verzekerd blijft van de hem toekomende vergoeding. Voor zover deze bestaat uit de bijdrage van de rechtzoekende, biedt het wetsontwerp de raadsman ampele mogelijkheden om die te innen.

Tegen de invoering van een verminderd tarief, dat dient als de voorlopige bovengrens voor de eigen bijdrage, zijn uit een oogpunt van de belangen van de rechtshulpverlener geen wezenlijke bezwaren aan te voeren, tenzij het in de «betalende» rechtsbijstand toegepaste verminderde tarief zeer aanzienlijk meer zou bedragen dan de volledige toevoegingsvergoeding. Als dat zo is, en die geluiden zijn wel te horen, dan vormt het een reden te meer om de figuur van het verminderd tarief in het stelsel van de gefinancierde rechtsbijstand te integreren: de grenzen van de draagkracht van minvermogens zouden dan wel heel makkelijk kunnen worden overschreden. Bij de heroverweging van de toevoegingsvergoedingen – daarover zal de Adviescommissie Toevoegingsaangelegenheden nog een advies uitbrengen – zal aan de doorzichtigheid van het stelsel ook met het oog op de toepassing van het verminderd tarief de nodige aandacht worden besteed.

De leden van de C.D.A.-fractie vragen of de invoering van een glijdende schaal voor de eigen bijdrage tot 100% van de toevoegingsvergoeding niet de voorkeur verdient boven een schaal die via de eigen bijdrage tot een verminderd tarief van 50% gaat. Inderdaad is op langere termijn bezien het eerste alternatief te verkiezen; dat is in het voorontwerp van Wet op de rechtshulp ook voorzien. Intussen moeten wij vaststellen dat de voor de goede werking van een dergelijk verfijnd stelsel nodige infrastructuur – in de vorm van voldoende personeel en materieel geëquiperde bureaus voor rechtshulp – en ervaring nog ontbreekt. Voorshands verdient het de voorkeur te volstaan met een verminderd tarief van 50% en een daaronder liggende eigen bijdrage die uit een of twee trappen zal bestaan. Zoals hierboven reeds gezegd, zal met de invoering van de eigen bijdrage worden gewacht, totdat de Adviescommissie Toevoegingsaangelegenheden daarover nader advies zal hebben uitgebracht.

De vraag wie het verminderd tarief en – te zijnder tijd – de eigen bijdrage zal moeten innen houdt de leden van de P.v.d.A.-, C.D.A.-, V.V.D.- en C.P.N.-fracties bezig. Voor zover die vraag de inning van de eigen bijdrage betreft, vind ik het moeilijk om, in afwachting van het advies van de Adviescommissie daaromtrent, een stellig standpunt in te nemen. Niettemin, en dat ben ik graag met de genoemde fracties eens, gaat het hier om een van de kernvragen van dit wetsontwerp. De bepaling van artikel 24, eerste lid, is gebaseerd op de volgende overwegingen.

– De invoering van het verminderd tarief in de gefinancierde rechtsbijstand heeft alleen zin, indien voldoende zou vaststaan dat de bijdrage van de rechtzoekende ook metterdaad, zonder veel bijkomende administratieve kosten, wordt geïnd.

– De huidige organisatie van het Bureau voor rechtshulp is niet opgewassen tegen de administratieve last van de verwerking van de inning. Daar komt bij dat door de hand over hand toegenomen praktijk van de schriftelijke toevoeging in het overgrote deel van de gevallen geen rechtstreekse contacten meer bestaan tussen het Bureau voor rechtshulp en de verzoeker. In de praktijk treedt de gekozen raadsman op als contactpersoon tussen de rechtzoekende en het bureau dat – schriftelijk – over de toevoeging beslist. Deze gang van zaken – die, naar mij is gebleken, zowel door de justiciabele als door diens raadsman als een verworvenheid wordt gewaardeerd – maakt de interventie van het bureau, gesteld dat het over voldoende mogelijkheden zou beschikken, bepaald gecompliceerder. Het zal immers in feite geen gebruik kunnen maken van de mogelijkheden die artikel 24, tweede lid, biedt, wanneer het de afdracht van de eigen bijdrage zou willen zekerstellen.

– De ervaringen die de griffies hebben opgedaan met de inning van de thans opgelegde bijdragen gaan in dezelfde richting. Ook tussen de griffies en de rechtzoekende bestaan nauwelijks contacten. Deze lopen gewoonlijk tussen de advocaat, c.q. deurwaarder en de griffie. Voor zover de cliënt betaalingen aan de griffie verschuldigd is – dit in antwoord op een suggestie van de leden van de P.v.d.A.-fractie – worden zij in de praktijk gewoonlijk in rekening gebracht bij en voldaan door de raadsman die ze naderhand aan zijn cliënt declareert.

– Ook in de gevallen waarin de cliënt geheel kosteloos procedeert, moet hij doorgaans aan zijn raadsman bepaalde kosten – de zgn. verschotten – vergoeden. Het denkbeeld dat bij de verlening van kosteloze rechtsbijstand in de verhouding tussen raadsman en cliënt het financiële aspect geen rol zou spelen, gaat in vele gevallen ook nu niet op. De inning van de eigen bijdrage door de advocaat, of deurwaarder is in dit opzicht geen principieel novum.

– Ten slotte dient te worden overwogen dat het opleggen van een bijdrage alleen dan verantwoord is, indien de perceptiekosten in een redelijke verhouding tot de opbrengst staan. Anders zou van de mede met dit wetsontwerp beoogde schepping van de nodige ruimte voor het in standhouden van het voorzieningenniveau weinig terecht komen. De consequentie van een ondoelmatige oplossing voor de inning van de bijdrage zou kunnen zijn, dat de invoering daarvan geheel achterwege moet blijven. Dan opent zich het vooruitzicht van een vaststelling van de toevoegingsgrenzen op een aanzienlijk lager niveau dan thans in het voornemen ligt.

De weerstanden welke bestaan tegen de inning van het verminderd tarief door de raadsman zijn niet onbegrijpelijk, maar bij nader inzien weinig gefundeerd. Evenals van betalende cliënten zal de advocaat of deurwaarder voortaan ook van een deel van de hem toegevoegde rechtzoekenden een vergoeding moeten vragen. Indien vooraf duidelijkheid bestaat over de hoogte van die vergoeding, hoeft daaromtrent naderhand geen misverstand meer te rijzen. Ten slotte dit: de bijdrage van de rechtzoekende is geen retributie, opgelegd wegens van overheidswege geleverde prestaties, maar een bijdrage naar draagkracht aan de kosten van hem door de raadsman verleende diensten, die door de staat worden meegefinancierd. Zo opgevat, behoort de inning van die bijdrage bij de rechtshulpverlener te liggen.

Ik meen dat het wetsontwerp de rechtshulpverleners voldoende waarborgen biedt dat zij aan de inning van de eigen bijdrage niet tekort hoeven te komen. Bij de uitwerking van de in artikel 25 bedoelde algemene maatregel van bestuur zal daaraan – in overleg met de betrokken organisaties – ook de nodige aandacht worden besteed.

De leden van de P.v.d.A.-fractie hebben verwezen naar de motie-Kosto, die compensatie vraagt voor advocaten die geheel of gedeeltelijk afhankelijk zijn van de inkomsten uit de gefinancierde rechtshulp. Het komt mij voor dat de uitvoering van dit wetsontwerp als zodanig geen consequenties hoeft te hebben voor het inkomen van de zich op de sociale praktijk toeleggende ad-

vocaten: de eigen bijdrage van de rechtzoekende en de vergoedingen van overheidswege zullen in totaal gelijk blijven, terwijl voor de mogelijke kosten en risico's die de uitvoering van deze wet voor de rechtshulpverleners meebrengt in een compensatie zal worden voorzien.

Wat buiten het bestek van dit wetsontwerp valt, ten slotte, een opmerking van de leden van de V.V.D.-fractie over de vrijheid van de rechtzoekende om een raadsman naar keuze toegevoegd te krijgen. Met deze leden ben ik het eens dat aan dat recht een hoge prioriteit toekomt; in mijn beleid heb ik er steeds naar gestreefd het tot gelding te brengen. Ik zie evenwel niet in hoe dit wetsontwerp de mogelijkheid zou openen, en dan nog wel bij ministerieel besluit, de vrijheid van keuze van een raadsman te beperken.

De Minister van Justitie,
J. de Ruiter